

KONJONKTÜREL DALGALANMALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ¹

HISTORICAL DEVELOPMENT OF BUSINESS CYCLES

Özer ÖZÇELİK*, Ezgi BABAYİĞİT SUNAY**

* Dr. Öğr. Üyesi, Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ozzer.ozcelik@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9164-5020>

** Arş. Gör., Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, ezgi.babayigit@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4163-1661>

ÖZ

İktisadi literatürde Sanayi Devrimi ile birlikte gelişmeye başlayan konjonktürel dalgalanmalar kavramı, kapitalist sistem ve beraberinde gelen sermaye birikiminin doğası gereği olması gereken ve sistemle bütünleşik bir şekilde varlığı kabul edilen olgulardır. Devrim sonrası sermaye stoklarındaki artışlar ve finans piyasalarındaki gelişmeler gibi ekonomik faaliyetlerin bir sonucu olarak yaşanan dalgalanmalar, kapitalist sistemin gelişimi ve ülke ekonomilerinin büyümesi için katlanılan maliyetler olarak nitelendirilmiştir.

Konjonktürel dalgalanmaların nedenleri hususunda yapılan tartışmalar Keynes'ten önce ve sonra farklı kaynaklardan beslenmiştir. Bu nedenle konu üzerindeki çalışmaları yalnızca kapitalizme atfetmeden diğer unsurları da içinde barındıran teoriler geliştirilmiştir.

Bu çalışmada konjonktürel dalgalanmaların teorik çerçevesi ve izlediği tarihsel seyir farklı iktisat okullarının bakış açıları ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konjonktürel dalgalanma, iktisadi dalgalanma, krizler

Jel Kodları: E3, B0, N1

ABSTRACT

The concept of business cycles that have begun to develop with the Industrial Revolution in the economic literature is a phenomenon that is supposed to be integrated with the system, which must be the nature of the capitalist system and the accumulation of capital that comes with it. The fluctuations experienced as a result of economic activities such as increases in capital stocks and developments in financial markets after the Revolution were described as the development of the capitalist system and the expense for the growth of the country's economy..

Discussions on the causes of cyclical fluctuations have been fed from different sources before and after Keynes. For this reason, theories on the subject have been developed which contain other elements without attributing capitalism alone.

In this study, the theoretical framework and the historical process of business cycles are discussed with the viewpoints of different schools of economics.

Keywords: Business cycle, business fluctuation, crisis,

Jel Codes: E3, B0, N1

¹ Bu çalışma Ezgi Babayigit Sunay'ın "Schumpeter ve Ülgener'in İktisadi Krizlere Bakış Açıları" adlı tezinden türetilmiştir.

1. GİRİŞ

Konjonktürel dalgalanmalar kavramı kapitalist sistemle birlikte 19. yüzyıldan itibaren iktisatçılar arasında popülerlik kazanmaya başlayan bir olgudur. Sanayi Devrimi'nin getirdiği sermaye birikimi ve gelişen finansal piyasalar ekseninde değerlendirilen bu dalgalanmalar, gelişmiş ülke ekonomilerinde görülmeleri ve ekonominin genelini etkilemeleri dolayısıyla diğer iktisadi dalgalanmalardan farklılaşmaktadır.

Konjonktürel dalgalanmaların ortaya çıkış nedenleri çeşitli iktisat okullarınca farklı boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Keynesyen devrim öncesinde kapitalist sistemin bizzat ortaya çıkardığı, sistemin gelişimi ve iktisadi büyüme için olmazsa olmaz nitelikteki bu dalgalanmalar, daha sonraları beklentilerin de teoriye dahil edilmesiyle geniş bir perspektiften ele alınmıştır. Temel makro ekonomik göstergelerin incelendiği ilk çalışmalara ek olarak, siyasi istikrar, dışsal şoklar, üretim koşul ve yöntemlerindeki değişiklikler gibi çeşitli faktörlerin de ekonomide dalgalanma yarattığı üzerinde durulmuştur.

Keynesyen devrim öncesinde konjonktürel dalgalanmalar ile ilgili ortaya atılan teoriler tahmin edilebilirlikleri olmadığı için erken dönem teorileri adı altında değerlendirilmiş, Keynes'le birlikte ise modern teorilere geçiş yapılmıştır.

Keynesyen devrim'e kadar konjonktürel hareketler temelde parasal bir olgu olarak kabul edilerek, ülkelerin kendi iç dinamiklerinin yanı sıra dışsal bir takım faktörler ve psikolojik etkenlere bağlı olarak gelişen döngüsel periyotlar şeklinde nitelendirilmiştir. 1929 Büyük Buhranı'na kadar varlığını sürdüren Klasik görüş hakimiyeti Keynes'le birlikte etkisini kaybetmiş ve konjonktürel dalgaları salt parasal bir olgu olmanın dışına çıkararak tüketici ve yatırımcı cephesini de analize dahil etmiştir.

1960'lı yıllardaki enflasyonist süreç ise Monetarist Konjonktür Teorisyenlerinin

parayı beklentilerle birlikte tekrar sürecin içine dahil etmesiyle sonuçlanmıştır.

1970'lerdeki işsizlik ve enflasyonun eş zamanlı yükselişi ile yaşanan stagfasyonist dönem Keynesyen görüşün Klasik görüş içinde değerlendirilmesiyle Yeni Klasik akımı ve onların Rasyonel Bekleyişler Hipotezi'ni ortaya çıkarmıştır. Bu hipoteze göre beklentilerle ilgili yanlış algılar dalgalanmaların temel nedenidir. Aynı dönemde Yeni Klasik akım etkisiyle Keynesyen bakış açısını genişleterek piyasayı arz yönüyle ele alan Yeni Keynesyen ekolü de kendine yer bulmuştur.

Klasik görüşten etkilenen ve dalgalanmaları paradan ziyade reel şoklara ve boş zamanın ikamesine bağlayan Reel Konjonktür teorisyenleri de Yeni Klasikler tarafından desteklenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle iktisadi dalgalanma ve konjonktürel dalgalanma arasındaki farka kısaca değinilecek, kavramsal çerçeve incelendikten sonra konjonktürel dalgalanmalara yönelik teoriler tarihsel çerçevede incelenecektir.

2. İKTİSADİ DALGALANMALAR

İktisadi faaliyetlerde tarihsel süreç incelendiğinde her ekonominin bazı dönemlerde farklılaşan koşul ve etkilerle iktisadi dalgalanmalarla karşı karşıya kaldıkları gözlenmiştir. Ekonominin genelini ve bu bağlamda toplumun bütün kesimlerini etkileyen bu dalgalanmalar özellikle 19. yüzyıldan itibaren ekonomistlerce üzerine teoriler geliştirilen bir alan olmuştur. Her ne kadar Sanayi Devrimi, dalgalanmaların şekil ve şiddetinde değişiklikler yaratmış olsa da, devrim öncesi ekonomilerin de kendi sistematiği içinde değerlendirildiğinde yaşadıkları dalgalanmalar göz ardı edilmemelidir.

Makroekonomik dalgalanmalar birbirini takip eden süreçler olup; mevsimsel, tesadüfi ve konjonktürel olmak üzere üç grupta incelenmektedir. Mevsimsel

dalgalanmalar yılın belli dönemlerinde ve belirli sektörlerde meydana gelen düzenli hareketlenmeler olup ekonomik faaliyetlerin temel üç kaynağında değişim yaratmaktadır (Abel vd, 2014: 307):

1. Tüketiciler talebindeki değişim (Yılbaşı vb. özel günlerde olduğu gibi),
2. Verimlilikteki değişim (Kış aylarında inşaat işçilerinin verimliliğinde yaşanan düşüş gibi),
3. İş gücü arzındaki değişim (Tatilci sayısının yaz dönemlerinde artışı gibi).

Mevsimsel dalgalanmaların ekonomik faaliyetlerin tümü üzerinde bir değişim yaratmaması ve dalgalanmaların önceden tahmin edilebilir olması, etkili olduğu sektörlerin çeşitli önlemlerle bu geçiş dönemlerini atlmasına olanak vermektedir. Örneğin, turistik tesislerin turizm mevsiminin dışında kalan zamanlarda kongre ya da konferans etkinliklerinde kullanılması bir yandan mevsimsel etkiyi azaltırken diğer yandan kaynakların atıl durumda kalmasını engelleyip israfı önlemeye yardımcı olur (Parasız, 2013: 281).

Tesadüfi dalgalanmalar doğal ya da doğal olmayan bir takım etkenler sonucu ortaya çıkan ve ekonomik aktörler tarafından öngörülemez dalgalanmalardır. Deprem, sel, don gibi doğal afetler; savaş, grev, politik istikrarsızlık gibi dışsal faktörler ya da teknolojik gelişmelerin sebep olduğu dalgalanmalardır (Özer ve Taban, 2006: 7). Bu tür dalgalanmalar rastlantısal özelliği nedeniyle, ekonomi üzerindeki etkilerini belirli bir dönem sonra göstermektedir (Özata, 2007: 7).

3. KONJONKTÜREL DALGALANMALAR

Konjonktürel dalgalanmaları açıklayabilmek için öncelikle trend ve konjonktür kavramları üzerinde durulmalıdır. Trend, bir ekonomide uzun dönemde ortaya çıkan artış ya da azalış yönlü hareket eden genel eğilimdir (Özer ve Taban, 2006: 5). Bu eğilim; üretim, dış

ticaret, fiyatlar ve sermaye birikimi gibi makro göstergelerin mevsimsel ve devresel hareketleri üzerinde beliren gelişme yönüdür (Unay, 2001: 52). Bir diğer ifadeyle her ekonominin tam istihdam milli gelirinde yıllar itibariyle gerçekleşen değişikliklerin seyridir (Dinler, 2007: 491). Ekonomi 20-30 yıllık bir uzun dönem aralığında sabit oranda gelişim gösterdiyse trend doğrusal; endüstri bazında düzensiz bir gelişim gösterdiyse eğrisel şekil almaktadır (Özata, 2007: 6).

Konjonktür (business cycle) terimi ise Sanayi Devrimi'nden itibaren Amerika başta olmak üzere büyüyen birçok ekonomide süre gelen refah seviyesinin belli aralıklarla bölünüp düşmesi ve ardından yeniden toparlanma sürecine girmesi şeklinde kendini tekrarlayan bir süreçtir (Abel vd, 2014: 280). Literatürde en fazla kullanılan tanım ise Arthur Burns ve Wesley Mitchell'e aittir. Burns ve Mitchell (1946: 3)'e göre konjonktür, ekonomik faaliyetlerin devlet eliyle yürütülmediği liberal ekonomilerde ortaya çıkan, bir çok sektörü aynı anda etkileyen, bir genişleme döneminin ardından gelen resesyon ve daralmayı takiben yeni bir genişleme dönemi ile birleşen süreçtir. Konjonktür, döngüsel fakat periyodik olmayan bir hareket olup, 1-12 yıl arasında değişen uzunluğa sahiptir.

Konjonktürel dalgalanmalar ekonomik faaliyetlerin trend etrafındaki sürekli iniş ve çıkış hareketleridir (Fırat, 2012: 406). Benzer bir tanım ise Lucas'a aittir. Lucas (1976: 9), konjonktürel dalgalanmayı gayri safi milli hasılanın her defasında birbirinden farklı periyot ve genişlikte trendden sapması olarak nitelendirmektedir. Lucas'a göre bu, farklı zaman serilerinin birlikte hareketidir. Parkin ise; dalgalanmayı üretim çıktısındaki periyodik fakat düzensiz hareketler şeklinde tanımlamaktadır (Parkin, 2005: 461).

Pigou (1927)'ya göre istihdam seviyesindeki artış ve azalışlar konjonktürel hareketlilik yaratmaktadır (Pigou, 1927: 75).

Hansen (1964: 4)'in tanımına göre; istihdam, milli gelir ve fiyat göstergelerinde yaşanan dalgalanmalar konjunktürü oluşturur.

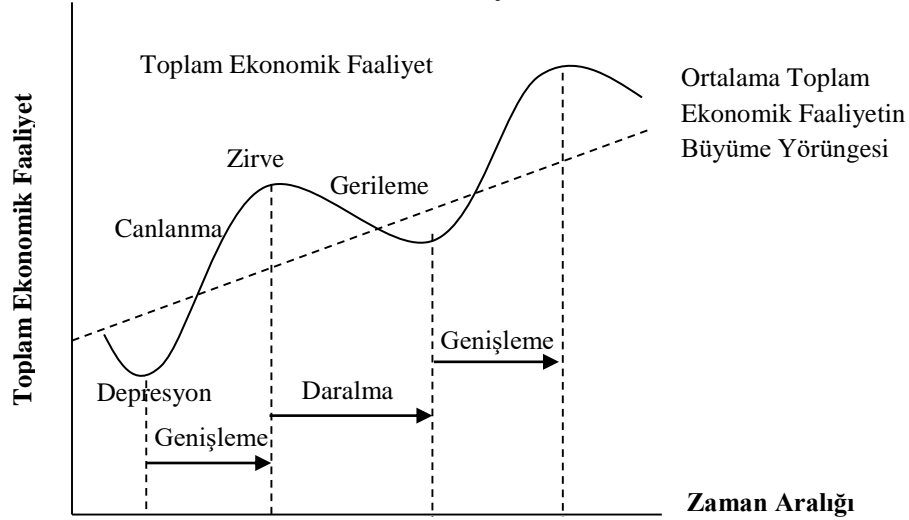
Byrns ve Stone (1993: 101), ekonomik genişleme ve daralma devrelerinin birbirini takip etmesini konjunktür olarak adlandırmaktadır.

Magdoff ve Yates (2009: 34)'e göre ise konjunktür; girişimcilerin salt kazanç ve kâr hırsıyla hareket ettiği bir ekonominin genişleme döneminde üretim ve istihdamı artırarak ekonomiyi canlandırması, talep azaldığında ise var olan üretim fazlasının

maliyetini yüklenmek zorunda kalıp istihdamı düşürmesi ile ekonomiyi durgunluğa sevk etmesi ve ekonomi dengeye geldikten aynı süreçlerin birbirini tekrarlaması durumudur.

Konjunktür kelimesinin karşılığı olarak ekonomik dalgalanma terimi kullanılıyor olsa da ikisi arasında oluştuğu dönemler itibarıyla farklılık mevcuttur. Konjunktür, ekonomik faaliyetlerin refah ve bunalım dönemlerindeki hareketini gösterirken, dalgalanma her dönemde ortaya çıkma olasılığına sahiptir (Onur, 2004: 4).

Grafik 1.1: Konjunktür Dönemi

Kaynak: Racickas ve Vasiliauskalite, 2010:1006.

Dört aşamadan oluşan konjonktür devresinin genişleme ve daralma evreleri arasında doruk ve dip noktaları bulunmaktadır. Dönüm noktaları olarak adlandırılan doruk ve dip noktaları bir sonraki doruk ve dip noktası oluşana kadar resmîyet kazanmazlar (Byrns ve Stone, 1993:103).

Dip noktası, bunalım, kriz ya da depresyon dönemini ifade etmektedir. İktisadi faaliyetlerin yavaşlamasıyla resesyon dönemine giren ekonominin uzun bir süre resesyonda kalması ekonomiyi dip noktasına kadar sürükler ve buhrana sebep olur.

Henri Guilton'a göre depresyon dönemlerinin aşırı üretim, genellik ve periyodiklik olmak üzere üç temel niteliği vardır. Özellikle aşırılık kavramı üzerinde duran Guilton'a göre aşırılık ihtiyaca değil talebe bağlı olarak ortaya çıktığı için, üretimin talebi aşması ya da talebi karşılamaması söz konusu olabilmektedir (Unay, 2001: 42).

Genişleme evresi, ekonominin dip noktasından zirveye doğru çıktığı yukarı yönlü hareketidir (Yıldırım ve Karaman, 2003: 21). Bu evrede toparlanmaya başlayan ekonomideki iyimser gidişat ekonomik faaliyetlerin canlanmasına; üretim, tüketim, yatırım ve istihdam artışına olanak sağlar. Depresyon döneminde durgun ve atıl vaziyette kalan mal stokları yavaş yavaş erimeye başlar. Kredi taleplerindeki düşüş sebebiyle bir önceki dönemde düşen faizler girişimcilere yeni yatırım fırsatları doğurur. Yeni yatırımların toplam talebi artırması ise gelir ve talepte çarpan etkisi yaratır (Parasız, 1997: 239). Ekonomi potansiyel üretim seviyesine doğru yaklaşırken, fiyatlar, kârlar ve yeni yatırımlara bağlı olarak faizler de yükselme eğilimi gösterir (Özata, 2007: 12).

Zirve ya da doruk noktası konjonktürün genişleme evresi ile ulaştığı son noktadır. Bu noktada ekonomik faaliyetler en üst düzeye ulaşır. Firmalar tam kapasite ile çalışır ve işsizlik ortadan kalkar. Artan tüketimin sebep olduğu enflasyon hükümetleri bir takım tedbirler almaya

iterek vergileri ve faizleri arttırmaya yönlendirir. Bu da maliyetlerde artışa ve yatırımlarda azalışa neden olur.

Daralma, durgunluk, gerileme ya da resesyon evresi olarak adlandırılan evre genişleme evresinin tam tersine ekonomik faaliyetlerin yavaşladığı, enflasyon ve faizin yüksek oranlarda seyrettiği, talebin ve buna bağlı olarak üretim, yatırım ve istihdamın düştüğü, zirve noktasından aşağı yönlü gidişi ifade etmektedir. Reel GSMH'nın altı aydan daha uzun süre düşmesi ekonominin resesyon sürecine girdiğini gösterirken, bu sürecin derinleşmesi ülkelerin krize sürüklenmesi demektir. Harry S.Truman'ın deyimiyle: "Komşunuzun işini kaybetmesi resesyon, sizin işinizi kaybetmeniz ise depresyondur" (Eğilmez ve Kumcu, 2004: 267).

Konjonktür dalgalarının tekrarlanan evrelerin periyodik olmaması, 2-8 yıl arasında değişen uzun bir periyoda sahip olması, endüstriyel, ticari ve finansal alanlara olan etkisi ve gerek iş dünyasının gerekse bireylerin özgürce üretim, tüketim, tasarruf ya da yatırım yapabildikleri gelişmiş ülke ekonomilerinde görülmesi konjonktür dalgalarını diğer dalgalanmalardan ayıran önemli özelliklerdir (Burns, 1969: 6).

3.1. Konjonktürel Dalgaların İnceleyen İlk Çalışmalar

Konjonktürel dalgalanma konusu kapitalist sistemin bir parçası olarak görülmesi dolayısıyla 19. yüzyıldan itibaren popüler hale gelmiştir. Bu konuda ilk adımı, 1862 yılında yayınladığı kitabıyla Clement Juglar atmıştır. Tarihsel veriler ve ampirik deney yoluyla yaptığı çalışmalar onu, dalgalanmaların periyodik ve senkronize oluşu ile ilgili spesifik nedenleri bulmaya yönlendirmiştir. Juglar'a göre ülkelerin eşanlı ve benzer dalgalanmalar yaşamaması kendilerine özgü sebeplerden ya da tesadüflerden ibaret değildir (Legrant ve Hagemann, 2007: 3). Juglar, analizini para ve finans piyasaları üzerinden uygulayarak, refah evrelerinde piyasalarda yaratılan kredi sisteminin ülkeleri krize sürüklediğini iddia etmiştir (Morgan, 1992).

Knut Wicksell (1898), dalgalanma evrelerini kriz başlığının altında inceleyerek, krize ve dolayısıyla dalgalanmalara sebep olan başlıca etkenin parasal sistemden kaynaklandığını belirterek, piyasa faiz oranları ile girişimcilerin reel yatırımlardan bekledikleri getiri oranı arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekmiştir (Boianovsky ve Trautwein, 2001).

Mikhail Tugan Baranovsky (1901), yaptığı çalışmada kapitalizmle birlikte başlayan sermaye birikiminin sanılanın aksine bir konjunktür yaratmayacağını, var olan sabit sermayenin serbest dolaşıma geçtikten ve yatırımlara dönüştükten sonra tehlike yaratacağını savunmuştur (Colacchio, 2005: 508). Baranovsky'e göre sabit sermayeyi besleyen faktör ise ödünç verilebilen sermayedir (Barr, 1979: 683).

Spiethoff (1902), teknik ilerlemelerin, kaynaklar ve nüfus açısından hızlı büyümelerin ve bölgesel bazda hızlı genişlemelerin olduğu dinamik toplumların yatırım fırsatları yakalayıp geliştikleri ve refaha kavuştuklarını savunmuştur (Hansen, 1951: 129). Spiethoff'un görüşleri Schumpeter'in konjunktür dalgalanmaları teorisi için bir alt yapı niteliğinde olmuştur.

A.C. Pigou (1927), ise iş dünyasının gelecekle ilgili yanlış beklentilerinin konjunktür dalgalanmaları oluşturacağından bahsetmiştir. Pigou'ya göre, iş adamlarının iyimser beklentileri sonucu yaptıkları hatalar "psikolojik karşılıklı bağımlılık" ilkesi çerçevesinde bütün iş alemine yayılarak aşırı üretime sebep olur ve üretimle birlikte gelen refah evresi çok uzun sürmeden bir resesyona sona erer (Toprak, 1997: 141).

Albert Aftalion (1927), döngüsel dalgalanmaları endüstriyel kanaldan giderek açıklamaya çalışmıştır. Ekonominin uzun dönemde ihtiyacı olan yeni sabit sermaye malı üretiminin fiyatlar ve beklentiler dahilinde değişimi ve tüketim kapasitesindeki ufak değişiklikler, kapitalist ekonomilerin gelişimi için gerekli olan bu tür dalgalanmaları yaratmaktadır.

Mitchell (1927), ise konjunktür dalgalanmalarının iktisadi sistemin kendi içinde gelişen bir tür olduğunu belirtmiş ve dalgalanma esnasında maliyetler, fiyatlar ve kârların analizini yapmıştır (Burns, 1969: 12).

Schumpeter (1939)'e göre dengede olan bir ekonomiyi dengeden uzaklaştırıp dalgalanmaya sevk eden tek faktör yeniliktir (Dolanay, 2009: 173). Yenilik, onu harekete geçiren girişimci ile birlikte, ekonomide eskiyen unsurları ortadan kaldırıp yerine yenilerini getiren, bu sayede büyüme ve gelişmeyi gerçekleştiren temel unsurdur. Schumpeter'e göre ekonomik büyüme sürecinin bizzat kendisi konjunktürel bir dalgalanmadır (Burns, 1969: 12).

Alvin, H. Hansen (1951), dalgalanmaya sebep olarak bankacılık sistemini göstermiştir. Yüksek kâr fırsatları yakaladıkları zaman iş dünyasına kredi vererek ekonominin canlanmasını sağlayan bankalar, ödünç verilebilir fonların kullanılıp artan talep ve ücretlerin kârlılığı düşürmesi ile ekonomiyi durgunluğa itmektedir (Mc Candless, 1991: 172-173).

Moore ve Zarnowitz (1986: 577), savaş sonrası Avrupa ve Japonya'nın hızla büyüyen ekonomilerinin yaşadıkları konjunktür dalgalanmalarını büyüme dalgalanması olarak nitelendirmiştir.

3.2. Konjunktürel Dalgalanmaların Nitelikleri

Konjunktürel dalgalanmalar bir çok ekonominin sürekli karşı karşıya kaldıkları ve kalmaya devam edecekleri temel makro ekonomik sorunlardan bir tanesidir. Bu konuda hükümetlerin çeşitli önlem politikaları geliştirebilmesi için öncelikle dalgalanmaların sebeplerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Bunun için de makro değişkenlerin konjunktür dönemindeki seyrini bilmek önemlidir.

Konjunktürel dalgalanmaların üç özelliği bulunmaktadır (Acemoğlu vd. 2016: 271) :

- 1.Eş hareketlilik
- 2.Sınırlı öngörülebilirlik

3.Sürekli ekonomik büyüme

Dalgaların eş hareketliliği, makro ekonomik değişkenlerin konjonktürün yükselme ve alçalma dönemlerindeki birlikte hareketini gösterirken; genişleme ve daralma dönemlerinin farklı uzunluklarda olması sınırlı öngörülebilirliği; ekonominin art arda gelen çeyreklerde büyüme ya da küçülmesinin birbirini takip etmesi ise ekonomide sürekli büyümeyi sağladığını göstermektedir (Acemoğlu vd. 2016: 271-273).

Konjonktürel dalgalanmaların bir diğer özelliği olan devresellik, dalgalanmanın şiddetindeki düzenliliği gösterirken; periyodik oluşu belli zaman aralıklarıyla gerçekleştiğini gösterir (Unay, 2001: 8).

Konjonktürel dalgalanmalar diğer dalgalanma türlerinin aksine bir kaç sektör ya da endüstriyle başlayan ancak sınırlanmayan ve ekonominin geneline eden dalgalanmalardır. Fiyatlar genel seviyesi ve istihdam verileri dalgalanmaların analizinde ana değişken olarak kullanılıyor olsa da dalgalanmanın makro ekonomik değişkenlerin neredeyse tamamını etkilemesi bu değişkenlerin bir bütün olarak göstergesi niteliğinde olan GSMH bazında değerlendirilmesine olanak vermiştir.

GSMH ile işsizlik, enflasyon, fiyatlar genel seviyesi vb. değişkenler arasında aynı yönde (procyclical), zıt yönde (countercyclical) ya da birbirinden bağımsız (acyclical) hareket etme özelliği bulunur. Örneğin, Türkiye ekonomisinin kriz yılları olan 1980, 1994, 1999 ve 2001'deki tüketim, yatırım ve enflasyon verileri, aynı dönemlerde GSMH'da yaşanan düşüş ile paralellik gösterirken, para arzındaki değişimin GSMH'ya kıyasla dalgalı bir seyir izlemesi para arzının zıt yönlü hareketini göstermektedir (Özer ve Taban, 2006: 12-14).

Amerika'nın 1960'lı yıllardan 1990'lara kadar olan dönemini inceleyen çalışmalara göre ise toplam ekonomik aktivitenin en önemli belirleyicilerinden biri olan üretim miktarı ve yatırımlar konjonktürdeki dalgalanmalarla aynı yönde hareket

ederken, dayanaksız tüketim malları ve hizmetleri içeren tüketim harcamaları nispeten daha az dalgalanma yaşamıştır. Enflasyon ve faiz oranları ise aynı yönlü ancak sonradan tepki gösteren değişkenler olarak belirlenmiştir. Benzer özellikler sadece Amerikan ekonomisinde değil sanayileşmiş ülkelerin bir çoğunda yakın sonuçlar vermektedir (Abel ve Bernanke, 1995: 300-313).

Makro ekonomik değişkenler zamanlama açısından değerlendirildiğinde değişkenlerin bazıları konjonktürden önce dönüm noktalarına ulaşırken bazıları konjonktür ile aynı zamanda ya da sonrasında dönüm yapar. Sırasıyla bu değişkenler öncü, konjonktürle uyumlu (eş anlı) ve gecikmeli değişkenler olarak nitelendirilir (Abel ve Bernanke, 1995: 300). Öncü göstergeler dalgalanmayı önceden tahmin edebilme imkanı sağladığı için önem arz etmektedir. Amerika Bileşik Devletleri'nde bu tahmini yapabilmek için NBER(National Bureau of Economic Research), Türkiye'de ise TCMB tarafından oluşturulan indeksler kullanılmaktadır (Yıldırım vd. 2013: 318).

3.3. Konjonktürel Dalgalanmaların Oluşum Nedenleri

Konjonktürel dalgalanmalar süre, şiddet ve etkiledikleri alan itibariyle birbirinden farklılaşır. Bu farklılığın ortaya çıkmasında tek etken ekonomik faaliyetlerdeki hareketlilik değildir. Üretim koşulları, iç politika, savaş ya da barış dönemleri, bulunan yeni teknik ve kaynaklar gibi bir çok faktör ekonomiyi canlandırma ya da yavaşlatma gücüne sahiptir. Ancak şu da bir gerçektir ki ekonomik faaliyetlerin akışı diğer tüm faktörlerden çok daha güçlü bir etkiye sahiptir (Mitchell, 1923: 6).

1970'li yıllara kadar dalgalanmaların temel nedeni talep şokları olurken, 70'ler itibariyle yaşanan petrol krizi ekonomide arz kaynaklı dalgalanmaların da yaşanabileceğini ispatlamıştır (Parasız, 1997: 243). Arz şokları özellikle ekonomisi dışa bağımlı, gelişmekte olan ülkelerde maliyet artışlarına bağlı olarak durgunluğa sebep olmaktadır.

Uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, cari işlemler dengesizliği, kamu açıkları, reel faizlerin yüksek seyri ve enflasyon, konjonktürel dalgalanmaların başlıca sebeplerindendir (Tarı ve Kumcu, 2005: 158-159).

Bunun yanı sıra, politik sebeplere dayalı konjonktürel dalgalanmalar da mevcuttur. Hükümetlerin seçim zamanlarında yapmış oldukları kamu harcamaları ve düşürülen vergi oranları ekonomide canlanma yaratırken, seçim sonrası ortaya çıkan enflasyon ve ertelenen zamların uygulanması ekonomiyi durgunluk evresine götürecektir. Bu durum bir sonraki seçimde yine canlanma yönlü hareket edecektir (Dinler, 2007: 498).

3.4. Konjonktür Teorilerinin Tarihçesi

Konjonktür teorileri üzerine yapılan çalışmalar erken dönem teorileri ve modern teoriler olmak üzere iki grupta incelenmektedir. İlki, tahmin edilemediği için ekonomistlerce “şok” olarak adlandırılan dalgalanmalar olurken, ikinci grup teoriler bu tür şoklara karşı oluşturulmuş “model”ler etrafında şekillenmektedir (Abel vd. 2014: 308).

Sabri Ülgener, bu ayrımı iktisat dışı (exogen) ve iktisadi (endogen) olarak nitelendirmiş ve iktisat dışı teoremlerde yer alan faktörlerin iktisadi olanların şiddetlendirici unsuru sayılabileceğini belirtmiştir (Ülgener, 2006 : 436).

Teorilerin erken ve modern dönem olarak tarihsel ayrımındaki milat, Keynes’in Genel Teorisi ile olmuştur. Keynes öncesi dönemde var olan genel görüş, dışsal faktörlerin konjonktür hareketlerine yol açtığı ve bu hareketlerin istikrarsız olduğu şeklindedir. Erken dönem teorisyenlerinin yeterli verilere sahip olmamalarından ötürü konjonktür dalgalanmalarına çeşitli doğa olayları üzerinden alt yapı hazırlamış oldukları görülmektedir.

3.4.1. Erken Dönem Teorileri

Dışsal şok teorileri, nüfus dinamikleri teorisi, Marksist kapitalist krizler teorisi, psikolojik teoriler ile uzun dalgalar ve

yenilikler altında incelenen erken dönem teorileri konjonktürel dalgalanmaları kısmi olarak incelemiş ve sınırlı sonuçlara ulaşmıştır.

3.4.1.1. Dışsal Şok Teorileri

Dışsal şoklar, ülke ekonomilerinin kendi iç dinamiklerinin dışındaki bir takım faktörlere bağlı olarak oluşan şoklardır. Savaşlar, doğal afetler ya da mevsim koşulları gibi ekonomiyi dışarıdan etkileyen sebeplere dayanılarak açıklanmıştır. 1875 yılında W. Stanley Jevons tarafından geliştirilen Güneş Lekeleri Teorisi bu alanda yapılmış ilk çalışmalardan biridir. Jevons, güneş yüzeyinde bulunan lekelenmelerin yağış koşullarını etkilediğini ve bunun tarımsal ürünler üzerinde dalgalanmalar yaratarak ekonomik krizlere sebep olduğunu savunmuştur (Heilbroner, 2008: 29).

Jevons’ın teorisi kimi ekonomistler tarafından desteklenirken kimileri de bu görüşe fazla itibar etmemiştir. Ancak, var olan koşullar gösteriyor ki 20. yüzyılda artarak devam eden güneş enerjisine olan bağımlılığın, yeni bir güneş lekeleri teorisini ortaya çıkarması mümkündür (Bryns and Stone, 1993: 103)

3.4.1.2. Nüfus Dinamikleri Teorisi

Yüzyıllardan beri evlilikler, doğumlar vb. bir çok ailevi bileşenin ekonomilerin toplam üretim ve fiyat dalgalanmalarındaki etkisi bilinmektedir (Becker, 1998: 6). Thomas Malthus, demografik hareketleri ekonominin dinamik süreci olarak değerlendirmiş ve nüfus artış oranlarının, reel ücretlerin asgari geçim seviyesi etrafındaki hareketleri ile paralel dalgalandığını öne sürmüştür (Lee ve Loschky, 1987 :727). Ekonomideki uzun dönem dalgalanmaları aile kavramından yola çıkarak nüfus artışı ile ilişkilendiren Malthus’a göre ilk evrede ekonominin canlanması ile iyileşen yaşam koşulları, doğurganlık oranlarını yükselterek nüfus artışı sağlayacaktır. Ancak artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamayacak olan kıt kaynaklar bir süre sonra ölümlere, kıtlıklara, hatta savaşlara yol açarak

ekonomilerin çökmesine sebep olacaktır. Tarih boyunca nüfus artışına bağlı olarak yaşanan dalgalanmalar, tipik döngüsel dalgalanmalar olarak kalmamış, etkileri geniş alanlarda ve ciddi boyutlarda hissedilmiştir (Artzrouni ve Komlos: 1985: 24).

3.4.1.3. Marksist Kapitalist Krizler Teorisi

Konjonktürel dalgalanmalar üzerine Marksist görüş, kapitalist düzen içinde zenginliğin tek elde toplanmasını dalgalanma sebebi olarak göstermiştir. Buna göre, işçi sınıfı ile kapitalist sınıf arasındaki gelir dağılımı düzensizliğinin giderek artması, yapılan yatırımların ve aşırı üretimin alıcısı konumundaki işçi kesiminin alım gücünün gittikçe düşmesi, ekonominin tıkanmasına, büyük çaplı krizlere ve emperyalist savaflara neden olacaktır. Depresyonun en derin noktasında sömürülen kesimin yapacağı devrim ise bu düğümü çözecektir (Bryns ve Stone, 1993: 103). Teorik çerçevenin dışına çıkıldığında ise Marx'ın şekilsel anlamda kriz sebebi olarak gördüğü iki önemli kritik nokta vardır. Bunlar; ticaret borsasındaki alım-satım ve paranın ödeme aracı olarak kullanımınıdır (Shoul, 1957: 621).

3.4.1.4. Psikolojik Teoriler

Ekonomik aktivitenin esaslı unsuru olan insan ve onun eylemlerine yön veren psikoloji olgusu ekonomistlerin de dikkatinden kaçmamıştır. Ekonomide rasyonel/ irrasyonel insan kavramına vurgu yapan bu teoriler, aynı zamanda ekonominin içinde bulunduğu konjonktüre göre kişilerin beklentileri dahilindeki hareketlerini incelemektedir. Ancak ekonomideki rasyonel insan ile psikolojideki rasyonel insan kavramı birbirinden farklıdır. İlki eyleme geçen asli rasyonelliği ifade ederken, ikincisi şekli anlamda rasyonelliği ifade etmektedir (Simon, 1986: 210).

Ekonomide psikolojik faktörleri sadece erken dönem teorisyenlerine atfetmek modern dönem teorilerinin bu konu üzerine eğilmediği anlamına gelmemekte, aksine

Keynes'le başladığı varsayılan modern dönemin Keynes'ten itibaren beklentileri içeren kuramlar ortaya atmaları bu durumun en tipik örneğidir.

Pareto'ya göre toplumun ana unsuru olan insan ve onun ruh hali ekonomideki dalgalanmaların başlıca nedenidir. İnsanın psikolojik durumu kötümserlik ve iyimserlik arasında sürekli değiştiği için dalgalanmaların analizinde incelenmesi gereken ana unsur, var olan ekonomik sistem ya da bir başka faktör değil, insanı bu gelgitlere sevk eden sebepleri bulmaktır (Unay, 2001: 124).

3.4.1.5. Uzun Dalgalar ve İnovasyonlar

Uzun dalgalar teoremi, 1930'lardan bu yana ekonomistler tarafından genellikle Kondratieff dalgaları / uzun dalgaları olarak nitelendiriliyor olsa da bu teori Kondratieff'ten çok önce, Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde, Pareto, Parvus, De Wolff ve Van Geldern gibi teorisyenler tarafından ortaya atılmıştır (Barr, 1979). Kondratieff 1922 yılında yaptığı analizde İngiltere, Fransa ve Amerika başta olmak üzere Batı ülkelerinde fiyatlar genel düzeyi, faiz oranları, dış ticaret ve pik demir göstergelerine bakarak aşağı yukarı elli yıllık bir periyotta bu değerlerin döngüsel bir düzen içinde kademeli olarak artıp azaldığı sonucuna ulaşmıştır (Korotayev ve Tsirel, 2010: 1).

Kondratieff öncesi dönemde konjonktürel dalgalanmalara fiyat hareketleri incelenerek başlanmış, sonrasında Kondratieff ve G. Imbert gibi iktisatçılar tarafından fiyat hareketleri ile üretim arasındaki ilişki analizlere dahil edilmiştir. Buradan hareketle uluslararası ticaret, ücretler ve faiz oranlarının da konunun içinde incelenmesi, hepsinin göstergesi niteliğindeki toptan fiyatlar ve dış ticaret düzeyinin baz alınarak, yaklaşık yarım yüzyıla tekabül eden bir genişleme ve ardından bunalım dönemlerinin birbirinin takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Rosier, 1994: 27).

Kondratieff'e göre ekonomideki köklü değişiklikler, konjonktürün yükselme

döneminden önce teknolojik yenilikler, dünya ekonomik sistemine eklenen yeni ülkeler ile altın üretimi ve para sirkülasyonundaki değişiklikler vasıtasıyla oluşmaktadır (Garvy, 1943: 207).

Kondratieff ile aynı dönemde Troçki ise uzun dalgalarda döngüsel hareketini reddederek bu dalgalara sebep olan faktörleri, Kondratieff'in aksine, kapitalist sisteme dahil olmayan savaşlar, yeni kaynakların keşfi, devrimler vb. dışsal unsurlarda bulmuştur. Halbuki, Kondratieff uzun dalgalarda bizzat sistemsel özellik

taşıdığını, ekonomik ve toplumsal hareketin bir parçası olduğunu belirtmiştir (Rosier, 1994: 44).

Ancak teoriye hakkını vererek ekonomik büyümeyi teknik yeniliklerle birebir bağdaştıran kişi Schumpeter olmuştur (Freeman, 1982: 1). Schumpeter, kapitalizmin başladığı dönemden günümüze kadar olan süreci belli periyotlar halinde incelemiştir. Oluşturduğu her periyod ise teknolojik bir yeniliği simgelemektedir.

Tablo 1.1: Schumpeter'in Uzun Dalgalar Şeması

	Artış	Azalış	İnovasyon
1.Dalga: (Endüstriyel Kondratieff)	1787- 1813	1814- 1842	Su gücü yerine buhar gücünün ikamesi, ahşap yerine kömür ve demir kullanımı ve tekstil endüstrisinin gelişimi
2.Dalga: (Burjuva Kondratieff)	1843- 1869	1870- 1897	Demiryolları, buharlı gemiler, demir yerine çelik kullanımı
3.Dalga: (Neomerkantilist Kondratieff)	1898- 1924	1925-...	Elektrik ve kimya sanayiindeki yenilikler, içten yanmalı motorlar ve dizel motorlar

Kaynak: Kleinknecht, 1986: 85.

William Kingston (2006), 1780'lerden 1842'ye kadar süren endüstri devrimini (1.Kondratieff dalgası), aslında bir enerji devrimi olarak nitelendirmiş ve bu dönemde James Watt'ın buhar makinesini buluşu, 2. dalgada ABD'deki limited şirketlerin yaptığı sosyal yeniliklerle bu dönemin anılması ve bilim temelli kurulan üçüncü dalgada yeniliklerin sürdürülebilir olmasının tek nedenini yasal çerçevenin sağlamlığı ile kişilerin ve yapılan yeniliklerin korunmuş olmasına bağlamıştır.

Schumpeter'in teorisine göre girişimcilerin kilit rol oynadığı ekonomide yapılan yeni icatlar, teknik ilerlemeler ve üretim tekniklerindeki iyileştirmeler durgunluk evresindeki ekonomiyi canlanma evresine doğru yönlendirecek, talep artışı ve birikerek kümelenen yatırımlarla

desteklenen bu evre refah dönemine geçiş zemin hazırlayacaktır.

Schumpeter ekonominin kalkınma dinamiği olarak gördüğü inovasyonları yeni ürün, yeni üretim metotları, yeni pazar, yeni kaynaklar ya da var olan kaynakların yenilenmesi ve oligopol, monopol vb. yeni örgütlenme biçimleri etrafında şekillendirmiştir (Schumpeter, 1939: 84). Verimlilik ve maliyet hususunda değerlendirildiğinde ise inovasyon; yokluğunda her üretim faktörünün fiziksel marjinal verimliliğinin azaldığı, toplam maliyetlerinin arttığı; ortaya çıktığında ise eskisini daha fazla artış gösteren yeni marjinal verimlilik eğrisi ile değiştiren ve toplam maliyetleri düşüren teknolojik bir yöntemdir (Schumpeter, 1939: 84-85).

Schumpeter, ekonomik gelişmenin dengeli bir şekilde gerçekleşmeyip kesikli halde ve

belli dönemlerde periyodik /döngüsel olarak gerçekleşmesini inovasyonların oluş biçimlerine bağlamıştır.(Schumpeter, 1983: 51). İnovasyonlar belli periyodlarda ve gruplar şeklinde kümelenerek ortaya çıktıklarından dolayı, kademeli olarak gelişim sağlanmaktadır.

Schumpeter inovasyonların bir ya da bir kaç girişimci ile ve kümeler halinde ortaya çıkışını ise çeşitli sebeplerle açıklamıştır. İlk olarak inovasyon, gerçekleştirilmesi ve uygulanması zor bir süreçtir. Bu nedenle yalnızca liderlik edebilme özelliği olan belli nitelikteki kişi ya da kişilerin üstesinden gelebileceği bir olgudur. Öncü girişimci olarak nitelendirilen bu kişilerin durağan ekonomik dengeyi bozucu inovatif faaliyetleri, ardından gelen girişimciler içinse hem kolaylıkla takip edecekleri bir yol açmış hem de onları psikolojik olarak cesaretlendirmiş olacaktır. Zira, karşılaşılan güçlükleri bertaraf eden öncü gruptan sonra, endüstriye giren yeni girişimciler için bu tip zorluklar ortadan kalkmakta, ancak yapılan işi kalitesi de giderek düşerek standartlaşmaktadır. Öte yandan sayısı artan girişimcilerin hazırladığı rekabetçi ortam kâr oranlarının da düşüşüne neden olmaktadır. Her inovasyonun bir yada bir kaç endüstride ortaya çıkması ve girişimcilerin inovasyonu başlattıkları endüstride engelleri kaldırma vasfının dışında, diğer faaliyet alanlarında da türlü atılımlara ortam hazırlaması ve oradaki yeniliklere imkan sağlaması, girişimcilerin söz konusu alanlarda da kümelenme şeklinde görünümünü açıklamaktadır (Schumpeter, 1983: 549-551).

İnovasyonların küme şeklinde oluşumu, artan sermaye yatırımlarıyla gelecek refah patlamasının ilk göstergesi olması, üretim araçlarını üreten endüstrilerin olağanüstü tepkiyi veren ilk alanlar olması ve hepsinden önce satın alma gücünün genel görünümünü yansıtan demir tüketimindeki artışlardan ötürü, refah dönemlerinin temel özelliklerini kolayca açıklamaktadır. İnovatif yatırımların sağladığı istihdam artışları, iş dünyasının her alanında satın alma gücünde önemli artışlar yaratmakta, bu da tüketim mallarına olan talebi

arttırarak, tüketim malları piyasasını etkilemektedir (Schumpeter, 1983: 552).

Yapılan inovasyonların belli bir süre sonra rakipler tarafından taklit edilerek yenilik niteliğini kaybetmesi ile durgunluk ve kriz dönemlerine giren ekonomiyi tekrar canlandıracak olan etken ise yine inovasyonlar olacaktır (Polat, 2005: 72-73).

İnovasyonlar, ekonominin tamamını etkilemeyip belli ana sektörler etrafında yoğunlaşmıştır. Bu sektörlerde inovasyonu ilk uygulayan öncülerin elde ettiği kârlar, arkalarından gelen taklitçiler tarafından elde edilemediği için bir süre sonra doygunluğa ulaşan pazarda, artan maliyetler ve düşen karlılık oranları yatırımları azaltarak ekonomik büyümeyi yavaşlatacaktır. Schumpeter' e göre bu sebepler var olan sistemin yıkılıp yeni bir döngüsel büyüme sürecinin yaratılması için yeterli sebeplerdir (Freeman, 1982: 1-2).

3.4.2. Konjonktür Teorilerinin Modern Analizleri

Temelleri erken dönem teorileriyle ortaya atılan konjonktür dalgalanmalarına daha geniş bir perspektiften bakan teoriler modern teoriler olarak değerlendirilmiş ve Keynes'le birlikte başlayıp iktisat okullarının bir çoğu tarafından analiz edilmiştir.

1920'lerden başlayıp yüzyılın ortalarına kadar hakim olan zihniyet, konjonktür dalgalanmalarının tek sorumlusunun kapitalist sistem olduğu yönündeyken, 1950'lerden itibaren sanayileşmiş ülkelerde gözlemlenen istikrarlı büyüme oranları ile kapitalist sisteme yüklenen bu yük yerini, iklim, nüfus, teknoloji, savaş vb. dışsal sebeplere ya da iktisadi bağıntılarda görülen rassal şoklara bağlamıştır (Zarnowitz, 1985: 544).

Ekonominin herhangi bir dengesizlik karşısında kendiliğinden dengeye geleceğini savunan Klasik okula göre, konjonktürde yaşanan dalgalanmalar ekonomik faaliyet hacminde bir değişiklik yapmadıkları için gerçek bir konjonktür dalgalanmasından söz edilemez (Yıldırım vd. 2013: 319). Geçici bir resesyon

evresinde ücretler ve fiyatlar baskılanır, dolayısıyla satışlar artar ve iş gücü talebi yükselir. Bu durum, ekonominin durgunluk evresinden kendiliğinden çıkışını sağlar. Piyasalar aynı durumun tersini canlanma dönemlerinde göstererek ekonominin aşırı ısınmasını engeller. Böylece ekonomi devlet müdahalesine gerek kalmadan yine dengeye ulaşmış olur.

Klasik iktisatçılar savaşlar ve teknolojik gelişmelerin yaratacağı konjunktür dalgalanmalarının varlığını ise kabul etmiştir. Ancak bunlar piyasanın işleyişi ile ilgili bir durum değil, tamamen dışsal karakterlidir (Eren, 2001: 320).

1920'lere kadar konjunktür dalgalanmaları parasal bir olgu olarak görülmüş, elde edilen ekonomik istikrar, o dönemde yeni faaliyete geçmiş olan Amerikan Merkez Bankası (Fed)'nin uyguladığı para politikalarının etkinliğinin bir sonucu olarak değerlendirilmiş ve parasal faktörlerin konjunktürün ana unsurları olduğu kabul edilmiştir (Friedman ve Swartz, 1975: 32). Hatta Irving Fisher (1923)'in tabiriyle bu dönem “doların dansı” şeklinde betimlenmiştir. Bu dönemde para politikalarına karşı olan bu ilginin nedeni ise, Fed' in 1922 yılından itibaren fiyat istikrarını para politikası ile sağlamasına karşılık, 1925'te aşırı değerlenen sterlinin İngiliz ekonomisini durgunluğa sevk etmesi sonucu parasal etkilerin her zaman iyi sonuçlar vermeyeceği algısının iktisatçıların ilgilerini bu yöne kaydırması sebebiyledir (Moggridge, 1985: 72).

Klasiklerin görüşleri 1929 yılındaki Büyük Bunalım'la sekteye uğramış ve o dönemden itibaren dünya Keynesyen Devrim'e teslim olmuştur. Keynes, müdahale olmaksızın ekonominin dengeye gelemeyeceğini savunmuş ve bunalımdan çıkış yolunun talep cephesini canlandırmaktan geçtiğini belirtmiştir.

1930'lar boyunca Büyük Bunalım'ın etkisinde kalan ancak Keynes'in politika önerileri sayesinde üretim, istihdam ve milli gelir artışlarında yükselen bir trend

yakalayan sanayi ülkeleri, hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde Milton Friedman ve Anna Schwartz tarafından geliştirilen Monetarist Konjunktür Teorisi, beklentilerle birlikte parayı da sistemin içine alan, dalgalanmaların nedeni olarak uygulanan yanlış para politikalarını gösteren dışsal bir teori olarak ortaya atılmıştır.

1970'lerde işsizlikle enflasyonun eş anlı artışı ve yaşanan petrol krizinden sonra, Yeni Klasik akım içindeki R.E. Lucas ve T.J. Sargent, Rasyonel Bekleyişler Hipotezi ile konjunktürel dalgalanmalar konusuna farklı bir bakış açısı sunmuştur.

Yeni Klasik akımdan etkilenerek piyasa ölçekli düşünen Keynesyen görüşü bir adım öteye taşıyan ve ekonominin geneline vurgu yapan Yeni Keynesyen görüş ise Keynes'in devamı niteliğinde ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Keynes'in ardından Post Keynesyenler olarak nitelenen bir grup Keynes taraftarı da piyasadaki beklentileri belirsizlik kavramıyla işlemiş ve kapitalist sistemin istikrarsız olduğunu vurgulayarak, istikrarlı bir büyüme, üretim ve istihdamın temini, diğer bir ifadeyle, konjunktürel hareketlerin minimum düzeye indirilmesi için yatırım artışlarının sürekliliğine vurgu yapmıştır. Keynes'ten sonra ortaya çıkan bir başka grup ise devlet müdahalesi ve açık finansman politikalarını şiddetle savunan Fonksiyonel Maliyeciler grubu olmuştur. Bu grubun en bilinen isimleri ise Abba Lerner ve Alvin Hansen'dir (Aktan, 2004: 33)

3.4.2.1. Keynesyen Konjunktür Teorisi

1929 Buhranından sonra Keynes ve onun Genel Teorisi çerçevesindeki konjunktür teorilerinin de ilk adımları atılmıştır. Genel Teori'nin içinde “Notes sur le Cycle Economique (Konjunktürel Dalgalanmalar Üzerine Notlar)” adlı alt başlıkta konjunktürle ilgili temel kriterleri belirten Keynes, kendinden sonra gelenlere bir yol haritası çizmiş ve konjunktürün genelinden ziyade bunalım evresi ile ilgilenmiştir (Unay, 2001: 163). Bu bağlamda Keynes'e

göre bunalımlar iki sebepten meydana gelmektedir. İlki, piyasada oluşan olumsuz beklentiler neticesinde sermayenin beklenen getirisinin sermaye malları piyasasında yaratacağı balon ve buna bağlı olarak sermayenin marjinal etkinliğindeki düşüş olurken; zengin ve fakir ayrımının giderek artması ile toplumun genel tüketim eğiliminde meydana gelen azalış, yani efektif talep yetersizliği ise krizler ve ardından gelen buhranların ikinci temel sebebi olmuştur (Ge ve Liu, 2010: 21).

Keynes, serbest piyasa ekonomisinin gereği olarak dalgalanmaların beklentiler dahilinde oluştuğunu ve Klasik görüşün aksine yatırımcıların irrasyonel hareket ettiklerini savunmuştur. Parasız (2013: 293), Keynes'in hayvansal içgüdüleri olarak tanımladığı psikolojik faktörlere göre hareket eden tüketici ve yatırımcıların, beklentiler, sezgiler ve bir takım duyularla hareket etmelerinin, gelecekle ilgili öngörülerin imkansızlığı nedeniyle irrasyonel değil, aksine rasyonel bir davranış olduğunu savunmuştur.

Keynes'e göre yatırımlarda meydana gelen değişim, ekonomiyi iki farklı koldan etkileyerek dalgalanmaları başlatır. İlk olarak çarpan etkisi yaratarak toplam harcamalar, GSMH, harcanabilir gelir ve tüketim harcamalarını değiştirir. Bu sayede toplam talebi çarpan katsayısı ile yatırımlardaki artışın çarpımı kadar artırır. İkinci olarak ise toplam talepte meydana gelen bu artış, fiyatlar genel seviyesinde herhangi bir değişime sebep olmadan ve nominal ücretlerin kısa dönemde sabit olduğu varsayımından hareketle toplam arzda bir değişim yaratmaksızın reel GSMH'yı artırır (Özer ve Taban, 2006: 19-20).

Keynes'in krizden çıkış önerisi parasal faiz haddinin düşürülmesi ve parasal ücretlerin değiştirilmemesi yönündedir (Yay, 1993: 156). Keynes'e göre faizleri kontrol etmek için parasal ücretleri düşürmek yerine para arzını yükseltmek, alternatif bir yöntemdir. Böylece para miktarının ılımlı artışı, uzun dönem faizlerini etkilemezken, aşırı artışın yaratacağı güven problemini de yok

etmektedir (Keynes, 1936: 265). Ekonomideki dalgalanmaların etkisini minimum düzeye indirmek için devlet tarafından yapılması gereken tek şey ise, yatırımların kontrolünü özel sektörün eline bırakmamaktır. (Ge ve Liu, 2010: 21).

Keynes ve onun ardından gelen Fonksiyonel Maliyeciler klasik iktisadın savunduğu denk bütçe kavramını eleştirerek telafi edici bütçe kavramını ortaya atmış ve konjonktüre paralel bir bütçe politikasının önemine vurgu yapmışlardır. Onlara göre konjonktürün depresyon evresinde deflasyonist açığın azaltılması ve tam istihdama ulaşılması için açık finansman politikaları izlenmelidir. Denk bütçe tam istihdamı sağlamak için yeterli olmayacağı için milli gelir açık bütçe politikası ile kamu harcamalarını arttırmak ve çarpan mekanizmasını çalıştırmak suretiyle artırılabilir (Aktan, 2004: 39-40).

Keynesyen iktisat üç özelliğinden ötürü 1970 ve 1980'li yıllarda gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik problemleri açıklayamamış ve özellikle kendilerinden sonra gelen Yeni Klasik iktisatçılar tarafından eleştirilmiştir. Bunlardan ilki, Keynesyen Teorinin üretim konusunu ele almaması ve 1970'li yıllarda ortaya çıkan üretim artış hızının düşmesinden kaynaklı üretim krizine çözüm önerisi sunamamasıdır. İkincisi, Keynes'in teorisinde sermaye birikimine yer vermemesi ve 1970'lerde ABD ve İngiltere'de yaşanan ve sermaye birikiminin hızla erimesi ile kendini gösteren stagflasyon krizinde uygulanan politikaların bu sebeple başarısız olduğunun düşünülmesidir ki, Say Yasası'nı reddederek tasarruf ve yatırım eşitliğini de reddetmiş olan Keynes'e göre tasarruf yetersizliği ve buna bağlı sermaye eksikliği söz konusu bile değilken aksine gelişmiş ülkeler uzun dönemde aşırı tasarruf (over saving) durumu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Son olarak Keynes'in yanıldığı nokta iktisatçıların objektif ve özgür olduklarını varsaymasıdır (Savaş, 2007: 7-9).

3.4.2.2. Monetarist Konjonktür Teorisi

1960'lı yıllarda yaşanan enflasyonist süreç, ücretler ve fiyatların sabit olduğu varsayımına dayanan ve ekonomiyi sadece talep cephesiyle ele alıp, konjonktürel dalgalanmaları yalnızca talep şokları ile açıklayan Keynesyen politikaların geçerliliğini yitirmesine sebep olmuş ve para politikalarını yeniden gündeme getirmiştir.

Monetarist yaklaşıma göre konjonktür dalgaları doğal orandan sapma sonucu meydana gelmektedir. Doğal oran, reel üretim ve istihdamın uzun dönemde aldıkları değerdir. Kısa dönemde adaptif beklentiler sonucu parasal aldanma içine giren ekonomik aktörler reel değişkenlerin doğal orandan sapmalarına neden olur. Uzun dönemde bu türden bir aldanma söz konusu olmadığı için göstergeler doğal düzeylerine geri döner (Eren, 2001: 322).

Monetarizm üç temel olguyu kabul etmektedir (Samuelson ve Nordhaus, 1992: 654-655):

1. Para arzındaki büyüme nominal GSMH'nın belirleyicisidir.
2. Ücretler ve fiyatlar görece esnektir.
3. Serbest piyasa ekonomisi istikrarlıdır.

Bu özellikler sebebiyle Monetaristlere göre konjonktürdeki dalgalanmaların temel nedeni para arzındaki düzensiz büyümelerdir (Toprak, 1997: 118).

Keynesyen teoriden Monetarist teoriye geçişi dört sebeple açıklayan Milton Friedman'a göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Keynesyen görüşün aşırı üretime geri dönüleceğini varsayan kuramının başarısızlığı ve krizin meydana gelmesi; Keynesyen politikalar izleyip gevşek para politikası izleyen ekonomilerin enflasyonist baskılar yaşaması ve hükümetlerin bu baskıları bertaraf etmede başarısız olmaları; enflasyonun kuramsal bağlamda reel ankes etkisinin geçerliliğini kanıtlaması ve para arzındaki değişikliklerden reel ekonominin bizzat etkilenmesine karşılık maliye politikalarının etkinlikten uzak kalması Keynesyen görüşün kendiliğinden ortadan

kalkmasına zemin hazırlayan faktörlerdir (Başoğlu vd. 2004: 55-56).

Bu bağlamda Friedman ve Schwartz'ın (1975) çalışmaları ekonomik konjonktürde para olgusunun önemini bir kez daha vurgulamıştır. Friedman ve Schwartz'a göre para arzının miktarı değil, o miktar üzerindeki değişim oranı, bir diğer ifade ile para miktarındaki büyüme oranı dalgalanmaları yaratan temel faktördür. Konjonktürün her bir zirve ve dip noktası para stoğundaki değişimlerle belirlenirken, döngüsel hareketin devamlılığı ekonominin genel hareketliliğinden ve daha az etkili olmakla birlikte parasal gelirdeki değişimden kaynaklanmaktadır. Keynesyen görüşün aksine ne yatırımlar ne de otonom harcamalar konjonktür dönemindeki gelir üzerinde para stoğu kadar etkili değildir (Friedman ve Schwartz, 1975).

Ekonomide parasal büyümeyi kontrol eden kurum Merkez Bankasıdır. Merkez Bankası'nın para arzını arttırmasıyla düşen faizler, yatırımları ve tüketimi artırarak toplam talebi arttırır ve ekonomiyi canlanma evresine taşır. Bununla birlikte parasal büyüme oranının uzun dönemde düşmesi ekonomiyi resesyona sevk ederken, bu oranın negatife dönüşmesi ise depresyona neden olmaktadır (Zarnowitz, 1996: 47).

3.4.2.3. Yeni Klasik Konjonktür Teorileri

1970'li yılların stagflasyonist süreci Keynesyen politikanın öngördüğü talep azlığının yarattığı işsizlik ve fazlalığın yarattığı enflasyonun ters yönlü işleyişi ile açıklanan teorisine olan güveni sarsmıştır.

Rasyonel Bekleyişler Teorisi olarak da bilinen Yeni Klasik Teori, Keynesyen iktisada benzer şekilde beklentiler çerçevesinde gelişmiştir. Ancak Keynes'ten ayrıldığı nokta, temeli geçmişe dayanan ve geçmişle kıyaslandığında değişimin minimum düzeyde kalacağını öngören beklentiler yerine geleceğe odaklanan, uzun dönemde uygulanan iktisat politikalarından haberdar olan rasyonel bireylerin beklentilerini içermesidir (Savaş, 2008: 237). Tüketiciler için fayda, üreticiler içinse

kâr maksimizasyonunu içeren bu beklentiler gelir ve teknoloji kısıtları ile sınırlanmıştır (Savaş, 2007: 160).

Yeni Klasik Okul, rasyonel davranan bireylerin kendi çıkarları doğrultusundaki hareketleri ve nispi fiyatlarla sürekli temizlenen piyasada oluşacak bir konjonktür dalgalanmasını Walras'ın genel denge analizinin bir parçası olarak yorumlamış ve Hayek'i bu konuda çalışan ilk kişi olarak değerlendirmiştir (Zarnowitz, 1985). Hayek konjonktür dalgalanmalarını açıklarken Wicksell'in parasal/kredi faiz haddinin denge (doğal) faiz haddine eşit olması şartından hareketle ekonomideki dengesizliklerin temelinde para hacminin esnekliğini göstermiştir. Bu esneklik, Wicksell' in denge şartını sağlamadığı ve bankaların likidite koşullarına göre şekillendiği için parasal sistemin içsel dinamikleri gereği konjonktürde dalgalanmalar meydana gelmektedir (Yay, 1993: 100). Kısacası, aşırı kredi birikimi nispi üretim ve fiyatlardaki dengeyi bozduğu için dalgalanmalar oluşmaktadır (Eroğlu ve Albeni 2002: 91).

Yeni Klasiklere göre konjonktür dalgalanmalarının temelinde bireylerin tam bilgiye sahip olmaması varsayımı yatmaktadır. Bu yönüyle Klasik okuldan ayrılan Yeni Klasikler, ekonomi politikalarını öngörülen ve öngörülemeyen olmak üzere iki kısımda incelemiş ve asıl tehlikenin öngörülemeyen kısımdan kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Devlet, ekonomik tahminlerinde özel sektör kadar başarılı olamayacağı için öngörülme kısımda politika yapıcıların müdahalesine izin verilmemelidir. Paranın dolaşım hızının da doğru tahmin edilememesi nedeniyle, para otoritelerinin müdahalesi enflasyon ya da resesyon yaratıcı olmaktadır (Toprak, 1997: 131).

Yeni Klasikler konjonktür dalgalanmalarını piyasa başarısızlığı olarak görmüş ve ekonomiyi tam istihdam denge seviyesine getirecek her türlü politikayı birer gelişim aşaması olarak değerlendirmiştir (Lucas, 1980: 703).

Rasyonel Beklentiler Teorisi konjonktür dalgalanmalarını yanlış algılamaların yarattığı yönündeki savı ile eleştirilene maruz kalmıştır. Yalnızca ücret ve fiyatlar üzerindeki yanlış algılamaların derin depresyonlar ve müzmin işsizlik rakamları oluşturduğu görüşü, yerleşik iktisatçılara göre bu teorisin itibarını düşürmektedir (Samuelson ve Nordhaus, 1992: 649).

3.4.2.4. Reel Konjonktür Dalgaları

Bu teorisin savunucuları ekonominin uzun dönem büyüme trendinden sapmasını dışsal teknoloji şoklarına bağlamıştır. Teknoloji şokları yeni ürünlerin piyasaya sürülmesi ya da var olan ürünlerin iyileştirilmesi hususunda çıktıyı etkileyen faktörler olarak değerlendirilmektedir. Reel ücretlerdeki değişim, yeni ürünler, kötü hava koşulları, yeni hammadde kaynakları ve var olan kaynakların fiyatlarındaki değişim konjonktürel dalgalanmalarda etkili olan unsurlardır (Eren, 2001: 192-193).

Reel konjonktür teorisyenleri konjonktürü yaratan unsurun para miktarındaki değişim değil, üretim ve hükümet harcamalarına bağlı yaşanan *reel şoklar* ve propaganda mekanizması ile ekonominin geneline yayılan *boş zamanın zamanlar arası ikamesi* olduğunu savunmuştur. Bu ikame, canlanma döneminde istihdamın arttığı ve durgunlukta azaldığı şeklinde oluşan genel algının temel nedeni olarak potansiyel iş gücü ve onun ücretlerde meydana getirdiği değişim şeklinde yorumlanmıştır. Gerçekte var olan durum ise reel ücretlerde değişimin durgunluk ve canlanma dönemleri arasında çok küçük olması ve buna rağmen canlanma dönemlerinde çalışmaya istekli kesimin iş bularak daha fazla üretim yapmasından kaynaklanmaktadır (Begg vd. 1994: 251-252).

Klasik ekolü takip etmeleri ve ekonomideki reel şoklara önem atfetmeleri, bu teoriye Reel Konjonktür Teorisi isminin verilmesinde etkili olmuştur (Begg vd. 1994: 551-552). Yeni Klasik iktisatçılar tarafından da desteklenen bu teori bir yönüyle farklılaşmaktadır. Her iki yaklaşım da piyasanın sürekli temizlendiğini ve rasyonel beklentilerin varlığını kabul

etmekle birlikte, Yeni Klasikler beklentilerin anında uyarlandığı geçici sürprizlerin etkilerine vurgu yaparak, potansiyel çıktı etrafındaki dalgalanmalar üzerine bir teori geliştirirken; Reel Konjonktür Teorisi bütün dalgalanmaları potansiyel çıktının kendi içindeki dalgalanmalar olarak açıklamaktadır (Toprak, 1997: 117).

3.4.2.5. Yeni Keynesyen Teori

1973-74 yılında arz şokuna bağlı yaşanan petrol krizi, ekonomiyi sadece talep cephesiyle ele alan Keynesyenler'e kendilerini revize etmeleri ve teorilerine ekonominin arz yönünü eklemeleri hususunda bir farkındalık yaratmıştır. Bu bağlamda öngörülen/öngörülmeleyen para politikalarının toplam talebi artırıcı etkisine dikkat çekmişlerdir.

Gerek Keynesyen gerekse Yeni Keynesyen teorinin birleştiği üç temel nokta vardır (Greenwald ve Stiglitz, 1993: 23):

1. Bazı dönemlerde mevcut reel ücret seviyesinde aşırı emek arzı vardır.
2. Toplam ekonomik faaliyet düzeyi ister kapasite kullanımı (GSYİH) ile isterse işsizlikle ölçülsün, önemli ölçüde dalgalanır ve bu dalgalanmalar teknolojiye, zevklerde ve demografideki kısa dönemli dalgalardan büyüklük ve örüntü itibarıyla daha büyüktür ve farklıdır.
3. Para politikası bazı dönemlerde (büyük bunalım gibi) etkin olmasa da, para her zaman önemlidir.

Keynesyen teoriye göre tüketim ve yatırıma bağlı toplam talepte meydana gelen değişimler konjonktürel dalgalanmalara sebep oluyorken, uzun dönemde tüketimin istikrarlı seyrine karşılık yatırımların dalgalı hareketleri Yeni Keynesyen iktisatçıları yatırımlar üzerinde düşünmeye sevk etmiştir.

Yeni Keynesyenler'de fiyat esnekliği konusunda iki farklı görüş söz konusudur. İlk görüş piyasa ekonomilerinin Walrazyen-Arrow-Debreu modelinden farklı olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple nominal fiyatlarda esneklik söz konusu değildir.

İkinci görüş ise fiyat esnekliklerinin olabileceğini savunan kesimdir (Greenwald ve Stiglitz 1993:25). Bu bağlamda ilk görüşe mensup Keynesyenler dört temel olgu üzerinde durmuştur (Hoover, 1992: xx-xxi):

1. Fiyatlar ve ücretler yapışkandır. Toplam talepteki artış, istihdamı etkilese bile fiyatlar bu artışta anında uyum sağlayamaz.
2. Eksik rekabet çıktı ve istihdamın optimal düzeyin altında kalmasına neden olabilir.
3. Yeni Klasikler'in tercih ettiği genel denge modelleri bütün bireylerin ekonomik faaliyetlerini koordine etmesini zorlaştırabilir.
4. Parasal sistem paranın dar tanımı altında açıklandığında yansız olmayabilir.

İkinci görüşe göre ise ücret ve fiyat esnekliği ekonomi üzerinde reel etkiler yaratmaktadır. Esneklik, daralmaların şiddetlendirici unsurudur. Bununla birlikte ücretler ve fiyatların tam esnek olması durumunda bile üretim ve istihdamda ciddi dalgalanmalar yaşanabilir. Bu bağlamda esneklik olgusu ikincil bir öneme sahiptir (Greenwald ve Stiglitz 1993: 25).

3.4.2.6. Politik Konjonktür Teorileri

Politik konjonktür teorisi, iktidardaki politikacıların seçim dönemlerinden hemen önce, muhalif olanların ise seçilmeleri durumunda seçildikten hemen sonra (Cameron, 1978), kamu harcamalarını arttırmak ya da vergileri düşürmek gibi çeşitli politika araçlarıyla genel ekonomik faaliyet hacminin genişlemesine ve reflasyonist politikalarla makro ekonomik göstergelerde iyileşme yaşanmasına neden olmaları ile açıklanmaktadır (Nordhaus, 1975). Kamu harcamalarında yaşanan bu artışlar ise beraberinde ciddi boyutlara ulaşan kamu açıklarını da getirmekte ve ilerleyen dönemlerde krizlere neden olmakta; ancak seçim zamanındaki düşük işsizlik ya da yüksek büyüme rakamları seçmenlerin var olan hükümetleri desteklemeleri için yeterli sebeplerdir. Bu bağlamda politik konjonktür teorisyenleri seçim zamanı seçmenlerin mevcut ekonomik koşulları değerlendirirken

“unutkan” ve “miyop” olduklarını, politikacıların ise esasında ekonominin gerçek durumunun farkında olmayıp, popülist söylemlerle sadece kendi çıkarları için ekonomiye yön verdikleri kanısındadır (Savaş, 2008: 159).

Seçim öncesi uygulanan genişletici para ve maliye politikalarının uzun vadede enflasyonist baskılar yaratmasıyla yön değiştiren politikacılar vergi oranlarını arttırmak, kamu harcamalarını ve para arzını azaltmak suretiyle daraltıcı uygulamalarla ekonomiye müdahale eder. İki seçim arası yaşanan bu değişimler politik kaynaklı konjonktürel dalgalanmalar yaratmaktadır (Tollson ve Ekelund, 1997: 150).

Politik konjonktür dalgalanmaları belli yönleriyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerden ilki seçmenlerin sadece işsizlik ve enflasyon odaklı bakış açılarının olmadığı, aday politikacıların sahip oldukları nitelikler ve elde ettikleri başarıların da seçmen tercihlerinde rol oynadığı yönündedir. İkinci eleştiri Monetaristler tarafından yapılmış ve para arzındaki artışın uzun dönemdeki enflasyonist etkileri göz önüne alındığında politikacıların bir seçim sürecinden diğerine kadar geçen zaman diliminin bütününde bir başarı gösteremeyeceği kanısına varılmıştır. Son olarak da rasyonel beklentiler dahilinde seçmenlerin gelecekle ilgili doğru tahminler yürütmesi ve dolayısıyla uygulanan bir politikanın uzun dönemde etkilerinin tahmin edilebilmesi, buna bağlı olarak önlemler alınabilmesi olasılığı göz önünde bulundurulduğunda politik bir konjonktür teorisinin oluşması engellenmiş olmaktadır (Tollson ve Ekelund, 1997: 151).

KAYNAKÇA

1. ABEL, A. B., BERNANKE B. S., ve CROUSHORE, D. (2014). **Macroeconomics**, 8th Edition, Pearson, U.S.A.
2. AKTAN, C.C., (2004). **Yeni İktisat Okulları**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.
3. SONUÇ
4. ABEL, A. B., ve BERNANKE, B.S., (1995). **Macroeconomics**, Addison-Wesley Publishing Company, 2nd Edition, U.S.A
5. ARTZROUNI, M. ve KOMLOS, J., (1985). “Population Growth Through History and The Escape From The

3. SONUÇ

Sanayi devrimi ile başlayan kapitalist sistemin sermaye birikimini destekleyerek finans piyasalarını canlandırması, 19. yüzyıl iktisatçıları ile birlikte ekonomide konjonktürel hareketlerin de başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu dalgalanmalar kapitalist sistemin gelişimi ve devamlılığı için yaşanması gereken olağan süreçler olarak nitelendirilmiş ve nedenleri üzerinde çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Diğer iktisadi dalgalanmalardan farklı olarak gelişmiş ülke ekonomilerinde görülmesi ve ekonomik faaliyetlerin tamamı üzerinde top yekun bir değişikliğe neden olması konjonktürel dalgalanmaları klasik iktisadi dalgalanmalardan farklı konumlandırmıştır.

Konjonktürel dalgalanmaları kapitalist sistemin özünde ve parasal bir olgu olarak değerlendiren çalışmalara ek olarak Keynes’le birlikte beklentiler de teoriye dahil edilmiş, dışsal ve rassal şokların etkileri incelenmiştir.

Klasik görüşün parasal kabulünden sonra Keynesyen iktisat tüketim ve yatırımlardaki değişimin beklentilerle birlikte dalgalanmaları başlattığını savunmuştur. Keynes’ten sonra gelen gerek Klasik görüş gerekse Keynesyen görüş ekollerinin hepsi *beklentiler* merkezinde teoriler ortaya atmıştır. Politik konjonktürel dalgalanmalar teorisi ise dalgalanmaların temel nedeni olarak politikacıların seçim zamanı genişletici maliye politikaları uygulayarak seçmenleri yanıltması ve süreç içinde artan bütçe açıklarının ekonomiyi krize sürüklemesini savunmaktadır.

- Malthusian Trap: A Homeostatic Simulation Model”, **Genus**, Vol:41, No:3/4, pp.21-39.
6. AFTALION, A., (1927). “The Theory of Economic Cycles Based on The Capitalistic Technique of Production” **The Review of Economics and Statistics**, Vol:9, No:4, pp.165-170.
 7. BARR, K., (1979). “Long Waves: A Selective, Annotated Bibliography, **Review(Fernand Braudel Center**, Vol:2, No:4, pp.675- 718.
 8. BAŞOĞLU, U., ÖLMEZOĞULLARI N. ve PARASIZ, İ., (2004). **İktisatta Devrimler Karşı Devrimler**, Alfa Kitabevi, 1.Baskı, İstanbul.
 9. BEGG, D., FISCHER S. ve DORNBUSCH,R. (1994). **Economics**, McGraw-Hill Book Company, 4th Edition, England.
 10. BOIANOVSKY M. ve TRAUTWEIN, H.M., (2001). “Wicksell’s Lecture Notes on Economic Crisis (1902/05)”, **Structural Change and Economic Dynamics**, Vol:12, pp.343-366.
 11. BRYNS, R. T., ve STONE, G. W. Jr., (1993). **Macroeconomics**, 5th Edition, HarperCollins College Publishers, New York.
 11. BURNS, A. F., ve MITCHELL, W. C., (1946). Measuring the Business Cycle, Working Plans, **National Bureau of Economic Research**, New York, pp.3-22.
 12. BURNS, A. F., (1969). “The Business Cycle in a Changing World: The Nature and Causes of Business Cycles”, **National Bureau of Economic Research**, New York, pp.3-53.
 13. COLACCHIO, G., (2005). “On the Origins of Non-proportional Economic Dynamics: A Note on Tugan-Baranowsky’s Traverse Analysis”, **Structural Change and Economic Dynamics**, Vol: 16, pp.503-521.
 14. DİNLER, Z., (2007). **İktisada Giriş**, 13.Basım, Ekin Kitabevi, Bursa.
 15. DOLANAY, S. S., (2009). “Schumpeter Sisteminde Yenilikler, Ekonomik Gelişme ve Devresel Hareketler”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Sayı:2, Yıl:2 (2009/1), ss.1-18.
 16. EROĞLU, Ö. ve ALBENİ, M., (2002). **Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Bilim Kitabevi, Isparta.
 17. EREN, E., (2001). **Makro İktisat**, Avcıol Basın Yayın, 3. Baskı, İstanbul.
 18. EĞİLMEZ, M. ve KUMCU E., (2013). **Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması**, 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
 19. FREEMAN, C., (1982). “Innovation and Long Cycles of Economic Development, International Seminar on Innovation and Development in the Industrial Sector, University of Campinas, 25-26-27 of August, Sao Paulo.
 20. FRIEDMAN, M. ve SCHWARTZ, A., (1975). “Money and Business Cycles”, **The State of Monetary Economics, NBER**, pp.32-78.
 21. FISHER, I., (1923). “The Business Cycle Largely A “Dance of the Dollar” ”, **Journal of The American Statistical Association**, Vol:18, No: 144, pp.1024-1028.
 22. GE, C., ve LIU Z., (2010). “The Global Economic Crisis in The Perspective of Keynesian Business Cycle Theory”, **International Business Research**, Vol:3, No:2, pp.21-23.
 23. GARVY, G., (1943). Kondratieff’s Theory of Long Cycles, **The Review of Economics and Statistics**, Vol:25, No:4, pp. 203-220.
 24. GREENWALD B. ve STIGLITZ J., (1993). “New and Old Keynesians”, **Journal of Economic Perspectives**, Vol:7, No:1, Winter, pp. 23-44.

25. HANSEN A. H., (1951). “Schumpeter’s Contribution to Business Cycle Theory”, **The Review of Economics and Statistics**, Vol:33, No:2, May, pp.129-132.
26. HEILBRONER, R. L., (2008). **İktisat Düşünürleri-Büyük İktisat Düşünürlerinin Yaşamları ve Fikirleri**, Tartanoğlu, Ali (Çev.), Dost Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
27. HANSEN, A. H., (1964). **Business Cycles and National Income**, New York,
28. HOOVER, K., D., (1992). **The New Classical Macroeconomics**, 1st Edition, Edward Elgar Publishing Company.
29. KEYNES, J. M., (1936). **The General Theory of Employment, Interest and Money**, Macmillan, Cambridge University Press, Cambridge.
30. KOROTAYEV, A. W., ve TSIREL, S. V. (2010). “A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008–2009 Economic Crisis”, **Structure and Dynamics**, Vol:4, No:1, pp.1-55
31. KINGSTON, W., (2006). “Schumpeter, Business Cycles and Co-evolution”, **Industry and Innovation**, Vol:13, No:1, pp.97-106.
32. LEGRAND, M. Dal-Pont ve HAGEMANN, H., (2007). “Business Cycles in Juglar and Schumpeter”, **The History of Economic Thought**, Vol:49, No:1, pp.1-18.
33. LUCAS, R. E., Jr., (1976). “Understanding Business Cycles”, **Kiel Conference on Growth without Inflation**, June 22-23, Kiel, Germany, pp.7-29.
34. LEE, M. L. ve LOSCHKY, D., (1987). “Malthusian Population Oscillations”, **The Economic Journal**, Vol:97, No:387, pp.727-739.
35. LUCAS, R., E., Jr., (1980). “Methods and Problems in Business Cycle Theory”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Vol: 12, No: 4, Ohio, pp. 696-715.
36. MAGDOFF, F. ve YATES, M. D., (2009). **The ABCs of the Economic Crisis: What Working People Need to Know**, New York University Press.
37. MOGGRIDGE, D.E., (1985). **Keynes**, Talu, Umur ve Yavuz, Güney, (Çev.), Afa Yayıncılık, İstanbul.
38. McCANDLESS, G., T., Jr., (1991). **Macroeconomic Theory**, Prentice Hall International Editions, U.S.A.
39. MOORE, G. H., ve ZARNOVITZ, V., (1986). “Appendix A: The Development and Role of the National Bureau of Economic Research’s Business Cycle Chronologies” **The American Business Cycle: Continuity and Change**, Gordon, Robert, J., (Ed.), University of Chicago Press, pp.519-582.
40. MITCHELL, W. C., (1923). “Business Cycles” **In Business Cycles and Unemployment**, NBER, pp.7-20.
41. ONUR, S., (2004). **Ekonomiden Karşılıksız Kayıplar: Seçim Ekonomisi**, Asil Yayınları, Ankara.
42. ONUR, S., (2004). **Ekonomiden Karşılıksız Kayıplar: Seçim Ekonomisi**, Asil Yayınları, Ankara.
43. ÖZER M. ve TABAN, S., (2006). **Modern Konjonktür Teorileri**, Genişletilmiş 2.Baskı, Ekin Kitabevi.
44. PARKIN, M., (2005), **Economics**, Pearson Education, 7th Edition, U.S.A.
45. PARASIZ İ., (2013). **Modern Makro Ekonominin Temelleri**, 2.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.
46. PARASIZ İ., (1997). **Modern Makro Ekonominin Temelleri**, 1.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

47. POLAT, E., (2005). **Konjonktürel Dalgalanmalar ve Sermaye Piyasası: İMKB Örneği**, İMKB Yayınları, İstanbul.
48. PIGOU, A. C., (1927). **Industrial Fluctuations**, Machillan, London.
49. RACICKAS, E. ve VASILIAUSKAITE, A., (2010). “Global Financial Crisis and Its Impact on Lithuanian Economy”, **Economics and Management**, Vol: 15, Katowice, pp.1006-1017.
50. SCHOHL, F., (1999). “A Schumpeterian Heterogeneous Model of The Business Cycle” **The Quarterly Journal of Austrian Economics**, Vol: 2, Issue:1, pp.1-19.
51. SAVAŞ, V., F., (2008),Ü. **Politik İktisat**, Beta Yayınevi, İstanbul.
52. SAVAŞ, V., F., (2007). **Keynesyen İktisat Yıkılırken**, Nobel Basımevi, Ankara.
53. SAMUELSON, P. A., ve NORDHAUS, W. D., (1992). **Economics**, McGraw-Hill, New York.
54. SIMON, H. A., (1986). “Rationality in Psychology and Economics”, **The Journal of Business**, Vol:59, No:4, pp.S209- S224.
55. SCHUMPETER, J. A., (1939). **Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of The Capitalist Process**, McGraw Hill, U.S.A.
56. SCHUMPETER, J. A., (1939), **Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of The Capitalist Process**, McGraw Hill, U.S.A.
57. SCHUMPETER, J. A., (1939), **Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of The Capitalist Process**, McGraw Hill, U.S.A.
58. TOLLSON, R. D., ve EKELUND, R. B., (Der.), **Anayasal İktisat ve Ekonomik Anayasa** (1997), Aktan, Coşkun, Can, (Ed.), İz Yayıncılık, İstanbul, ss.150-154.
59. TOPRAK, M., (1997). **Yeni İktisat**, İz Yayıncılık, İstanbul.
60. UNAY, C., (2001). **Ekonomik Konjonktür**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
61. ÜLGENER, S., (2006). **Makaleler**, Derin Yayınları, İstanbul.
62. YAY, T., (1993). **F.A. Hayek'te İktisadi Düşünce: Hayek ve Keynes/Keynesciler Tartışması**, Ezgi Kitabevi, Bursa.
63. YILDIRIM, K., KARAMAN D. ve TAŞDEMİR M., (2013). **Makroekonomi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
64. YILDIRIM, K., ve KARAMAN D., (2003). **Makroekonomi**, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, Eskişehir.
65. ZARNOWITZ, V., (1985). “Recent Work on Business Cycles in Historical Perspective: A Review of Theories and Evidence”, **Journal of Economic Literature**, September, Vol:23, pp.523-580.
66. ROSIER, B., (1994). **İktisadi Kriz Kuramları**, Yentürk, Nurhan, (Çev.), İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
67. MORGAN, M. S., (1992). **The History of Econometric Ideas**, Cambridge University Press, Paperback Edition, U.K.
68. KLEINKNECHT, A., (1986). Long Waves, Depression and Innovation, **De Economist**, Vol:134, No:1, pp. 84-108 <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01705903> (03.03.2017).
69. KOROTAYEV, A. V., ve TSIREL, S. V., (2010). “A Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic

- Development, and the 2008-2009 Economic Crisis”, **Structure and Dynamics: eJournal of Anthropological and Related Sciences**, Vol: 4, No: 1, pp.1-55. <http://escholarship.org/uc/item/9jv108xp#page-14> (15.01.2017).
70. BRYNS, R. T., ve STONE, G. W., Jr., (1993). **Macroeconomics**, 5th Edition, HarperCollins College Publishers, New York.
71. BECKER, G. S., (1988). “Family Economics and Macro Behaviour 1”, **The American Economic Review**, Vol:78, No:1, pp.1-13.
72. NORDHAUS, W. D., (1975). "The Political Business Cycle." *Review of Economic Studies* 42:160-90